УДК 81'373

Гаврилюк І. І.,
Національний університет "Острозька академія", м. Острог

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЦИЗМІВ У НІМЕЦЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ (на матеріалі газети *Hamburger abendblatt*)

У статті висвітлені лексико-семантичні особливості англійських запозичень, вибраних з німецької газети "Hamburger Abendblatt" методом суцільної вибірки за 2008-2009 роки. Наведено таблицю тематичного поділу цих лексичних одиниць, проаналізовано рівень їх асимільованості у мові-реципієнті, семантичного варіювання, словотвірного потенціалу та взаємодії з іншими елементами тексту.

Ключові слова: *газетний стиль, англіцизм, запозичення, асиміляція, лексико-семантичні зв'язки, термінологія, синонімічний ряд.*

В статье раскрываются лексико-семантические особенности английских заимствований, выбранных из немецкой газеты "Hamburger Abendblatt" за 2008-2009 года с помощью метода сплошной выборки. Приводится таблица тематического распределения этих лексических единиц, проанализирован уровень их ассимиляции, семантического варьирования, словообразовательного потенциала и взаимодействия с другими элементами текста в языке-реципиенте.

Ключевые слова: *газетный стиль, англицизм, заимствование, ассимиляция, лексико-семантические связи, терминология, синонимический ряд.*

This article highlights lexical and semantic peculiarities of the English borrowings chosen from the German newspaper "Hamburger Abendblatt" (issues of 2008-2009) using the method of total sampling. A table of subject distribution of the anglicisms is presented, as well as the level of their assimilation in the target language, semantic varieties, word-forming potential, and their interaction with other elements of the text are analyzed.

Key words: *newspaper style, anglicism, borrowing, assimilation, lexical and semantic relations, terminology, synonymic range.*

Вивчення запозичень в умовах інтенсивного розширення мовних контактів перебуває в центрі уваги сучасних лінгвістичних досліджень. Лінгвістичну інтерпретацію запозичень, тобто визначення їх мовного статусу, давали у своїх працях учені В. М. Аристова, С. А. Беляєва, А. О. Брагіна, Р. О. Будагов, Н. С. Державіна, Л. Д. Микитич, О. О. Потебня, О. І. Соболевський, Г. Д. Томахін, О. Д. Швейцер, І. П. Савицький, І. І. Чернишова, Б. О. Абрамов та ін. Дослідженням іншомовної лексики у мові преси займалися О. О. Чурюканова, О. В. Розен, М. М. Антонович, С. А. Федорець та ін. Питання про запозичення відображене і в ряді дисертаційних досліджень другої половини 90-х років минулого століття

© *Гаврилюк І. І., 2011*

та початку XXI століття (С. С. Ізюмська, А. К. Казкенова, А. О. Преображенська та ін.) В зарубіжній лінгвістиці проблеми лексичного запозичення розглядали такі вчені, як Ch. Barber, L. Bloomfield, D. Crystal, B. Foster, H. Guth, E. Haugen, H. Mencken, N. Moss, U. Weinreich, K. Mann, K. Kasters, D. Herberg, M. Kinne та ін.

Стрімкий розвиток ділової активності в англомовних країнах всього світу, так само як розвиток культурних, наукових, політичних зв'язків між Німеччиною і цими країнами справили великий вплив на німецьку пресу. Лексичні запозичення-англіцизми все частіше і в усе більшому обсязі сустрічаються на сторінках німецькомовних періодичних видань, зокрема газети *Hamburger Abendblatt* (укр. *Гамбурзька вечірня газета*) – щоденного видання загальнонаціонального типу, заснованого ще в 1948 році, що виходить у Гамбурзі, ФРН, тиражем 286 992 примірники. Лексичні особливості мови саме цього видання і стали предметом нашого дослідження.

Економічні та політичні процеси, які відбувалися й відбуваються в США та Європі, зумовили появу великої кількості запозичень англо-американського походження в німецькій мові в різних сферах суспільного життя:

а) економічна лексика: *Manager (m), Budget (n), Clearing(n), Leasing (n), Trademark (f), Voucher (m), Jointventure (n);*

б) суспільно-політична лексика: *Kongreß (m), Parlament (n), Meeting (n), Briefing (m), Bias (m), Black-Power (f), Career Girl (f), Downswing (m);*

в) наукова та технічна лексика: *Computer (m), User (m), Disk (f), Internet (n), Chip (m), Fax (n);*

в) спортивна термінологія: *Boxer (m), Skateboard (n), Champion (m);*

г) терміни культури й мистецтва: *Rock-Musik (f), Disk-Jockey (m), Entertainment (n), Show (f), Blues (n), Hitparade (f), Cool Jazz (m), Boogie-Woogie (m), Boston (m), Brassband (f);*

д) терміни військової справи: *Combined Joint Task Forces (f, pl.), Major Subordinate Commander* (m) тощо [2, с. 38].

645 лексичних одиниць-англіцизмів у мові газети *Hamburger Abendblatt* відповідно до своєї тематики розподіляються наступним чином:

Номер п/п	Сфера вживання	Кількість	Відсоток від загальної кількості
1.	Економічна лексика	193	30
2.	Суспільно-політична лексика	129	20
3.	Наукова та технічна лексика	131	20
4.	Спортивна термінологія	64	10
5.	Терміни культури та мистецтва	96	15
6.	Терміни військової справи	32	5

Входячи в систему німецької мови, англіцизми потрапляють під

вплив мови-реципієнта й підпорядковуються її законам. Англіцизми можуть запозичуватись в одному або в кількох своїх значеннях. Так, лексема *der Chip(s)* була запозичена з англійської мови з двома значеннями:

1) жетон для гри (в рулетку тощо);

2) чіпси (смажені тонкі картопляні скибочки) [7, с. 67].

Ця лексема функціонує в наш час в комп'ютерній техніці з новим значенням "чіп, кристал інтегральної мікросхеми", запозиченим з англійської мови. В економічній підсистемі німецької мови цей англіцизм вживається як частина стійкого словосполучення *Blue Chips* "акції високої вартості", запозиченого з американського варіанта англійської мови. В казино США жетони найвищої вартості синього кольору. Спочатку це поняття було перенесене з індустрії розваг до економічної підсистеми англійської мови на позначення провідних акцій США, а згодом воно розширило своє значення "акції високої вартості на біржі будь-якої країни", з яким і було запозичене в німецьку мову.

У досліджуваному матеріалі було виявлено англіцизми, які, входячи в систему німецької мови, утворюють по кілька синонімічних рядів. Так, запозичення-термін з англійської мови *Bonus (m)* в німецькій мові багатозначне, як і в англійській. До кожного значення цього слова можна навести німецькі відповідники, що забезпечує наявність синонімічних рядів:

– *Bonus (m) – Vergütung (f) – Zugabe (f)* синонімічні в значенні "біржова премія, премія в біржових операціях";

– *Bonus (m) – Gewinn (m) – Profit (m)* "прибуток, доля прибутку";

– *Bonus (m) – Abschlag (m) – Nachlaß (m) – Ermäßigung (f) – Rabatt (m)* "бонус, знижка";

– *Bonus (m) – Vorgabe (f) – Handikap (n)* (спорт.) "фора" [8, с. 54].

Отже, на базі одного багатозначного слова утворилися чотири синонімічні ряди: перший ряд утворений за основним значенням, три інших – за похідними лексико-семантичними варіантами.

Багато англіцизмів утворюють синонімічні ряди з власне німецькою лексикою або із запозиченнями більш раннього періоду:

das Marketing – die Marktforschung, das Absatzwesen, die Absatzforschung, die Absatzwirtschaft;

das Management – die Führung, die Leitung, die Verwaltung, die Geschäftsführung, die Betriebsführung, die Unternehmungsführung, die Direktion [9, с. 678].

Проте домінантним у німецькій лексиці є спосіб утворення антонімічних рядів за допомогою запозичених слів (англіцизмів), про що свідчить тісний взаємозв'язок запозиченої лексики з німецькими лексичними одиницями:

Bonus (m) – Strafe (f) ("премія – штраф")

Crash (m) – Aufschwung (m) ("крах – підйом")

Teamwork (n) – Einzelarbeit (f) ("спільна робота – індивідуальна робота")
Boom (m) – Wirtschaftskrise (f) ("економічний підйом – економічна криза") тощо [2, с. 31].

Факти мови, досліджувані нами на основі семантичних опозицій, дають можливість аналізувати запозичені терміни в тісному взаємозв'язку між собою. Так, антонімічна пара *Export (m) – Import (m),* яка складається лише з запозичених лексичних одиниць, вступає в антонімічні відношення з німецькими лексемами: *Export (m) – Einfuhr (m), Import (m) – Ausfuhr (m).* Ці антонімічні пари мають протилежну спрямованість дії, яка базується на логічно полярних поняттях. Вони становлять так звані **контрадикторні антоніми** [2, 31].

Англіцизм *Boom (m)* вступає в антонімічні відношення з німецькою лексемою *Wirtschaftskrise (f).* Але нещодавно в німецьку мову була запозичена з англійської мови лексема *Slump* у значенні "раптове падіння (цін, попиту, курсу цінних паперів тощо), криза". Отже, утворюється антонімічний ряд із двох запозичених лексем: *Boom – Slump* ("підйом – криза"). Ці відношення реалізують **контрарну** протилежність і виявляють градуальні опозиції з існуванням між ними середнього, проміжного елемента: *Boom (m) – Rezession (f) – Slump (m)* ("підйом – спад, рецесія – криза") [2, 34].

Термін *Hardware (f)* в англійській мові спочатку вживався на позначення інструментів, приладів, апаратури. З розвитком комп'ютерної техніки він отримав спеціальне конкретне значення "апаратне забезпечення" на противагу створеному новому терміну *Software (f)* ("програмне забезпечення"). Обидві ці лексичні одиниці були запозичені німецькою мовою саме з цими значеннями. Отже, утворилася антонімічна пара з двох запозичених термінів: *Hardware – Software* ("апаратне забезпечення – програмне забезпечення"). Цей вид антонімії базується на **комплементарній** протилежності, де видові поняття доповнюють одне одного родовим таким чином, що заперечення одного поняття викликає значення іншого [2, 36].

Характерною особливістю новоутворень є те, що вони виступають не в абсолютно новому значенні, а в тому ж, яке має основне слово, але тільки з іншою конкретизацією. Так, особливий інтерес становлять новоутворення зі словом *Leasing (n)*: англ. *leasing*, нім. *das Leasing*, укр. *лізинг* – довгострокова оренда обладнання, машин, споруд виробничого призначення [3, 164]. Ця лексична одиниця не втрачає свого значення в новоутвореннях, словосполученнях, абревіатурах:

der Leasing-Antrag – лізингова оферта (пропозиція);
der Leasinggeber – лізингодавець;
die Leasing-Gesellschaft – лізингова компанія;
der Leasingnehmer – лізингоодержувач;

die Leasing-Variante – лізинговий варіант;
der Leasing-Vertrag – лізинговий договір;
das Leasing-Modell – лізингова модель;
das Rückleasing – зворотний лізинг;
das Finanzleasing – фінансовий лізинг;
das Kompensationsleasing – компенсанційний лізинг [4, с. 43].

На прикладі наступних речень можна продемонструвати лексико-семантичні зв'язки запозиченого терміна *das Leasing*:

Obwohl der Leasing-Vertrag über zwanzig Jahre abgeschlossen wird, kann die Produktionskapazität je nach Bedarf jederzeit verringert oder bis zur Vertragsauflösung abgebaut werden [10].

Der Bundesverband deutscher Leasing-Gesellschaften hat ermittelt, dass sich die Investitionen der Leasing-Unternehmen in letzten Jahrzehnt verfünffacht haben, während die der Gesamtwirtschaft nur verdoppelt werden konnten [10].

Der Leasinggeber (Hersteller, Lieferant bzw. spezielle Finanzierungsinstitution) überlä ßt dem Leasingnehmer Anwender das Objekt für eine vereinbarte Grundmietzeit zur Nützung [10].

Die auch international zu den Spitzenvertretern der Branche zahlende Mainzer DAL (Deutsche Anlagen Leasing GmbH) will nicht zuletzt durch das neue Leasing-Modell auf Expansionskurs bleiben, durch das sogenannte Produktionskapazitдten Leasing (PK), das Unternehmen jetzt anbietet [10].

Приклад з рекламного тексту:

EBV-Leasing

Das Auto-Leasing mit höherer Leistung

Ab sofort gibt es jedes Auto mit EBV: Das innovative Leasing mit individueller Versicherung, markenunabhängiger Beratung und günstiger Finanzierung plus Mehrleistungs-Paket, das nicht mehr kostet [10].

Як бачимо, англіцизми функціонують у мові не ізольовано, а в контексті, тобто у лінійному ряду з іншими мовними одиницями, вони мають валентність і дистрибутацію, це утворює поняття синтагматичного зв'язку, який можна розглянути на прикладі терміна *das Incentive*, наприклад:

Incentives sind Methoden und Aktionen, um die Motivation der Mitarbeiter in eine bestimmte Richtung zu lenken und sie zu mehr Leistung anzuspornen.

Was ist eine Incentive-Reise und wozu soll sie dienen?

Den Gewinnern eines Wettbewerb winkt dann als Belohnung seines Engagements die Teilnahme an einer Incentive-Veranstaltung oder -Reise [10].

Соціальна комунікативна потреба може обумовити перехід цих або інших лексичних одиниць у загальновживану лексику. Зв'язок із загальновживаною лексикою виражається у застосуванні англіцизмів для побудови похідних термінів та термінологічних словосполучень:

das Factoring – Factoring-Gebühr (f), Factoring-Verfahren (n);

das Marketing – direktes Marketing, zweckbestimmtes Marketing, konzentriertes Marketing;

das Leasing – das Leasing betreiben, das Leasing vermieten [10].

У сучасній німецькій мові спостерігаються процеси детермінологізації. Наприклад, слово *Know-how (n)* (дослівно "знати, як"), англ. *know how*, нім. *wissen, wie* (das Wissen, wie man eine Sache praktisch verwirklicht, anwendet) перейшло у розряд термінів, отримавши термінологічне значення "спеціальні знання і методи у сфері виробництва та техніки ", і було запозичене як термін у німецьку мову: *"Verfügen wir in der Holding tatsȯchlich über das notwendige Know-how, um auf allen Märkten dieser Welt erfolgreich zu sein?"* [10].

Спостерігається й процес ретермінологізації – перехід термінів з однієї термінологічної системи в іншу і подальша їхня участь одночасно в декількох терміносистемах. Як приклад можна розглянути термін *der Transfer*:

1. Zahlung ins Ausland in fremder Währung – оплата, сплачування, платіж за кордон в іноземній валюті (банківська справа);

2. Übertragung – перенесення, передача (психологія, педагогіка);

3. Überführung, Weitertransport – перевіз, перевезення (транспорт);

4. Wechsel eines Berufspielers – зміна, заміна професійного гравця (спорт);

5. Positiver Einfluß der Muttersprache auf eine Fremdsprache – позитивний вплив рідної мови на іноземну мову (лінгвістика) [8, с. 304].

Лексико-семантичні зв'язки виражають види семантичних співвідношень між компонентами складових термінів, до них належать узгодження та атрибутивний зв'язок, керування та прилягання.

При узгодженні синтаксичний зв'язок між елементами синтаксичної структури маркується у формі залежного елементу шляхом уподібнення її морфологічним категоріям елементу, що домінує. За допомогою узгодження маркується зв'язок узгоджуваного означення (прикметника або прислівника) з іменником, що визначається [11, с. 259-262]: *patentiertes Know-how, patentierten Know-hows, patentiertem Know-how.* У німецькій мові узгодження можливе при вживанні повної форми прикметника у позиції предиката до суб'єкта:

Dieses Offset-Geschȯft ist ein diskutables.

Diese Transfergebühr ist eine usancemäßige [5, с. 65].

Зв'язок керування формується формою залежного елементу, яка зберігається при всіх модифікаціях головного елементу і, відповідно, не уподібнюється його формам:

das Know-how der Firma;

des Know-how der Firma;

dem Know-how der Firma [5, с. 67].

Керування є основним способом приєднання субстантивної лексики до компоненту сполучення, що граматично домінує, до відношення форми слова, що приєднується, до компоненту сполучення, що граматично домінує, або як домінація останнього над першим. Маркерами залежності тут є відмінкові флексії. У німецькій мові тільки генітив однини сильної відміни і датив в множині мають відмінкові флексії.

За допомогою відмінкового керування іменники та займенники можуть приєднуватися до іменників (*die Transfers des Joint-Ventures*), прикметників (*dieser Leasing-Gesellschaft ähnlich sein*), дієслів (*Marketing studieren, Marketing treiben, das Businesszentrum stiften*) [5, с. 69]. Зв'язок може маркуватися поза формою залежного компоненту. Прийменникове керування зустрічається у субстантивних, дієслівних та прислівникових конструкціях: *Hoffnungen auf Charterung, nützlich für Clearingwöhrung, rechts vom lift-on-lift-off-Schiff* [5, с. 71].

Прилягання використовується для приєднання незмінних слів до компоненту синтаксичної конструкції, що граматично домінує (*sehr usagemäßig, teamartig arbeiten, gut sponsern, erfolgreich managen*) [5, с. 74]. До прилягання належить також приєднання прийменникових конструкцій, які не є керуючими (*der Konzern im Vorort der Stadt*) [12].

Логіко-семантичні зв'язки запозичень-англіцизмів як і інші лексичні одиниці літературної мови можуть бути виявлені на підставі співвіднесення кожного компоненту термінованого словосполучення до визначеного логічного поняття, ознаки, якості, процесу. Ці зв'язки вказують на взаємодію понять у словосполученні. Наприклад, між ознаками і предметом здійснюється атрибутивний зв'язок та узгодження:

ознака → предмет

selektives Marketing;

globales Marketing;

regelmäsige Transfers [6, с. 65].

Між предметом та процесом здійснюється об'єктивний зв'язок керування:

предмет → процес

Field-Research untersuchen;

einen Pool bilden;

Leasing anwenden [6, с. 67].

Отже, адаптація запозичених англійських слів на різних рівнях представляє освоєння запозичених лексичних одиниць у вигляді зростаючої лінії: від мінімального освоєння в графічному плані до максимального лексико-семантичного. Семантичне освоєння англіцизмів включає в себе набуття нових значень при збереженні першопочаткових, зміну значень і переносне вживання слів. У німецькій мові запозичені англі-

цизми залучені до живих лінгвістичних процесів, тому їхню важливість для розвитку мови-реципієнта чи навпаки, рівень її "засміченості" ними підтвердить лише час.

Література:

1. Абрамов Б. А. Теоретическая грамматика немецкого языка. Сопоставительная типология немецкого и русского языков. – М. : Гуманитарный издательский центр "Владос", 1999.

2. Домашнев А. И. Развитие лексики немецкого языка и лексикографическая практика. – Л., 1993. – 138 с.

3. Короткий словник з економіки та менеджменту / [Лесюк О. І., Титова В. В., П'ятничко Б. П., Крамаренко С. К]. – К. : Спалах ЛТД, 1996.

4. Савицкий И. П. Неологизмы второго порядка в системе лексики современного немецкого языка. – Тверь, 1993. – 89 с.

5. Сергевнина В. М. Принципы системного анализа терминов / В. М. Сергевнина // Термин и слово. Межвузовский сборник. Выпуск 1 (7). – Горький, 1978. – 214 с.

6. Чернышова И. И. Лексические заимствования в лексико-семантической системе языка (на материале немецкого языка) // Лингвистика и методика в высшей школе. – Вып. 5. – МГПИИЯ им. М. Тореза. – М., 1970.

7. Duden Deutsches Universalwörterbuch. 2., völlig neu bearbeitete und stark erweiterte Auflage. – Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1989. – 1816 s. –

8. Duden Fremdwörterbuch. Band 2. Bibliographisches Institut Mannheim / Wien / Zürich. – Dudenverlag, 1982.

9. Herberg, D., Kinne, M. Neuer Wortschatz. – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2004. – 393 S.

10. Kasters, K. Das kostliche Gut der deutschen Sprache // Sprachnachrichten. – 2005.

11. Lexikon der Betriebswirtschaft / Hrsg. W. Lück. – Berlin: Verl. "Die Wirtschaft", 1990. – 1347 S.

12. http://www. abendblatt. de